

Problem rasne nejednakosti-socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi

---

Javor, Kasandra

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:338036>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 265/KMN/2023

Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi

Kasandra Javor, 0111145989

Koprivnica, rujan 2023. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za Komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 265/KMN/2023

Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi

Studentica

Kasandra Javor, 0111145989

Mentorica

Izv.prof.dr.sc. Iva Rosanda Žigo

Koprivnica, rujan 2023. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL Komunikologija, mediji i novinarstvo

STUDIJ Prijediplomski studij komunikologije, medija i novinarstva

PRISTUPNIK Kasandra Javor

MATIČNI BROJ 0111145989

DATUM 13. 9. 2023.

KOLEGIJ Kultura i mediji

NASLOV RADA Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU The problem of racial inequality - socialization of Romani people in the Roma settlement in Darda

MENTOR Iva Rosanda Žigo

ZVANJE izvanredni profesor

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. izv. prof. dr. sc. Gordana Tkalec, predsjednica

2. izv. prof. dr. sc. Nikša Sviličić, član

3. izv. prof. dr. sc. Iva Rosanda Žigo, mentorica

4. doc. dr. sc. Mario Periša, zamjenski član

5.

Zadatak završnog rada

BROJ 265_KMN_2023

OPIS

U radu se predstavlja i detaljno problematizira teorijska perspektiva rasne nejednakosti, a na primjeru status Roma u naselju u Dardi.

Zadatci su ovoga završnog rada sljedeći:

1. Istražiti teorijsku literaturu na temu rasne/klasne nejednakosti i iznijeti najznačajnije karakteristike ovoga fenomena;
2. Istražiti socijalizaciju Roma u romskom naselju u Dardi;
3. Opisati projekt EU usmjeren povećanju statusa Roma u naselju u Dardi;
4. Objasniti problematiku obrazovanja Roma;
5. Provesti anketno istraživanje i utvrditi stavove javnosti o inkluziji Roma u društvu.

ZADATAK URUČEN

14. 9. 2023

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Predgovor

Ideja za obrađivanje teme Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi pojavila se nakon predavanja iz kolegija Kultura i mediji te pogledane reportaže na Osječkoj televiziji. Projektom Europske unije i općine Darda u romskom naselju u Dardi u razdoblju od travnja 2014. godine do travnja 2023. godine izgrađeno je 87 kuća i dva igrališta koje su dane na korištenje Romima koji su živjeli u trošnim kućama. Poboljšanim životnim standardom ciljevi projekta su socijalizirati Rome u društveni život općine Darda, poboljšati uvjete za školovanje mladih te potaknuti zapošljavanje radno sposobnih Roma. I sama sam posjetila romsko naselje u Dardi te sam oduševljena njihovom pristupačnošću i dobrotom, naslušala sam se priča o stereotipima koji se učestalo vežu uz Rome te sam iskreno ganuta zlobom nekih ljudi prema Romima. Svrha ovog završnog rada je prikazati problem rasne nejednakosti i socijalizaciju u romskom naselju Darda.

„Vrijeme lutajućih Cigana

Odavno je prošlo. No vidim ih,

Sjajni su,

Snažni i čisti poput vode“ (Fonseca, 2005: 13).

Sažetak

Novoizgrađeno romsko naselje u Dardi sufinancirano EU fondovima je pomak u socijalizaciji Roma u romskom naselju Darda. Romi su prije izgradnje romskog naselja živjeli u trošnim kućama koje su uglavnom bile izrađene od drveta te pokrivene salonit pločama. U većini trošnih kuća nije bilo struje ili sanitarnog čvora, a socijalna služba u više je navrata proglasila trošne kuće neadekvatnim životnim prostorom i opasnim za zdravlje. Unatoč riziku, Romi su i dalje živjeli u trošnim kućama zbog financijske situacije koja im nije omogućavala preseljenje u bolji životni prostor. Općina Darda projekt izgradnje kuća opisala je kao važan čimbenik za socijalizaciju Roma, zapošljavanje radno sposobnih Roma te obrazovanje djece i mladih koji žive u romskom naselju u Dardi. Rad će se bazirati na čimbenicima koji su pridonijeli socijalizaciji Roma u romskom naselju Darda. U radu su obrađena neka od najtežih socijalnih pitanja: problem rasne nejednakosti koji proizlazi iz oblika kojim okruženje rangira pojedince zbog njihova podrijetla.

Ključne riječi: Romi, rasna nejednakost, socijalizacija, Darda, obrazovanje, diskriminacija

Summary

The newly built Roma settlement in Darda, cofinanced by EU funds, is a breakthrough in the socialization of Roma in the Darda Roma settlement. Before the construction of the Roma settlement, the Roma lived in dilapidated houses that were mostly made of wood and covered with salomite panels. Most dilapidated houses did not have electricity or sanitary facilities, and the social service has repeatedly declared dilapidated houses to be inadequate living space and dangerous for health. Despite the risk, the Roma continued to live in dilapidated houses due to their financial situation, which did not allow them to move to a better living space. The municipality of Darda described the house building project as an important factor for the socialization of Roma, the employment of able-bodied Roma and the education of children and young people living in the Roma settlement in Darda. The work will be based on the factors that contributed to the socialization of Roma in the Roma settlement of Darda. The paper deals with some of the most difficult social issues: the problem of racial inequality, which arises from the way in which the environment ranks individuals due to their origin.

Key words: Roma, racial inequality, socialization, Darda, education, discrimination

Popis korištenih kratica

EU	Europska Unija
ITD	I tako dalje
KCRD	Kulturni centar Roma Darde
RH	Republika Hrvatska

*„Čovjekom i nije čovjek
zato što ga tako zovu.
I u crnih i u bijelih
krv je kapi crvenih.“*

(Tong, 2004:37).

*Posebno zahvaljujem roditeljima Mariji i Josipu te bratu Karlu na bezuvjetnoj ljubavi i podršci.
Zahvaljujem i mojim prijateljicama na ohrabrenju tijekom vremena studiranja, sve Vas mnogo cijenim i
volim.*

*Zahvaljujem se svojoj profesorici i mentorici, gđi Ivi Rosandi Žigo za usmjeravanje te na odvojenom
vremenu i trudu u stvaranju ovog završnog rada.*

Sadržaj

1.	Uvod.....	7
2.	Socijalizacija.....	8
2.1.	Socijalizacija Roma.....	9
2.2.	Obilježja Roma u RH.....	11
3.	Romsko naselje u Dardi.....	12
4.	Odgojne mjere.....	14
4.1.	Školovanje mladih.....	14
5.	Rasna/klasna (ne)jednakost.....	16
5.1.	Život Romkinja u svijetu diskriminacije.....	18
5.2.	Strah od stranog.....	19
5.3.	Romi kroz nezaposlenost.....	19
6.	Istraživački dio.....	21
6.1.	Metodologija istraživanja.....	21
6.2.	Analiza anketnog upitnika.....	21
6.3.	Analiza dobivenih rezultata ankete.....	21
6.4.	Rasprava.....	29
7.	Zaključak.....	30
8.	Literatura.....	32
9.	Prilozi.....	34
9.1.	Anketna pitanja.....	34

1. Uvod

Motivaciju za temu pronašla sam na predavanjima iz kolegija Kultura i mediji na kojima se razlaže teorija rasne/klasne nejednakosti i prezentacija ove teme u medijima, ali i u društvu općenito.

Romi su tijekom povijesti zapamćeni povredom ljudskih prava. Takozvani nacionalizam priuštio je Romima nasilje svih vrsta. Romi, koji su tražili azil u Zapadnoj Europi, poslani su u zemlje iz kojih su došli i ponovno bili podvrgnuti nasilju. „...što je „ciganski način života“ (zajedno sa svojom tradicijom, sustavom vrijednosti i stavovima) koji je nastao, ili bolje rečeno, iskrivljen uslijed gorkog povijesnog iskustva prenesen u razdoblje i oblik društva u kojem nije imao praktične vrijednosti. Otpor je prema promjeni opstao samo zahvaljujući činjenici da su Romi uglavnom živjeli s drugim Romima u „nepoželjnim okupljalištima“ (Tong, 2004:34). Romi su, kao narod bez zemlje iz koje su potekli, rašireni po cijelom svijetu. Od davnina su poznati kao nomadski narod koji je kao prijevozno sredstvo rabio konje i kočije. Nepoželjna okupljališta bila su im dom desetljećima, no općina Darda to je odlučila promijeniti izgradnjom romskog naselja. Trošne kuće su zamijenili novim kućama u kojima su dobili pristup električnoj energiji i kanalizacijskom sustavu, asfaltiranom nogostupu i cesti. Za neke život bez tih uvjeta nije život, no Romima u Dardi to je bila svakodnevnica. Spavanje u mokroj postelji dok voda probija kroz krov, vlaga u zraku i pljesnivi zidovi bili su njihova stvarnost generacijama. Nemogućnost pronalaska posla zbog rasne nejednakosti samo je jedan od mnogobrojnih stereotipa s kojim se susreću. Samo istraživanje započeto je pretraživanjem i pronalaskom relevantne literature za temu završnog rada. Literatura se veže uz Rome i pedagoške implikacije. Također, literatura problematizira stereotipe koje se vežu uz manjine poput rasne nejednakosti.

Zatim, provedeno anketno istraživanje prikazalo je percepciju ispitanika i prikupilo informacije vezane uz temu istraživanja kao što je stereotip o Romima, rasna/klasna nejednakost, životne navike, veću socijalnu isključenost Romkinja te važnost obrazovanja pri socijalizaciji. Anketno istraživanje prikupilo je i informacije o krivoj terminologiji koja se koristi u svakodnevnom govoru te smatraju li ispitanici diskriminaciju kao oblik kršenja ljudskih prava.

Nadalje, pojam socijalizacije objašnjen je na primjeru Roma u Dardi. Opisan je i projekt Općine Darda uz navedene ciljeve i financiranje samog projekta. U jednom poglavlju dotaknuta je teme vrtića u romskom naselju i odgojnih mjera kroz literaturu Nenasilno rješavanje sukoba, Marina Ajduković i Nina Pečnik. Treba spomenuti školovanje mladih i zapošljavanje radno sposobnih Roma što je također bio cilj projekta izgradnje romskog naselja u Dardi. Kasnije, predstavljeni su rezultati ankete. Svrha istraživanja je ispitati stavove ispitanika prema Romima, problemu rasne nejednakosti te mijenja li se ona ovisno o socijalizaciji i mjestu stanovanja.

2. Socijalizacija

„Socijalizacija se u najširem smislu definira kao proces tijekom kojeg ljudi stječu stavove i vrednote određene kulture te uče ponašanja koja smatraju prikladnima za pojedince, članove određenog društva“ (Raboteg-Šarić, 1997:02). Socijalizacija je širok pojam koji je definitivno teško uvrstiti u jednu definiciju. Socijalizaciju možemo sagledati kroz učena ponašanja koja smo preuzeli od svojih vršnjaka. Da bi se moglo reći kako određena generacija napreduje, ona mora sama prenositi vrednote, odnosno mora steći dojam o tome što je društveno prihvatljivo i to uvrstiti u svoje ponašanje. Djecu i mladež može se uputiti na promjenu pozitivnim primjerom, no ako se radi o situaciji u kojoj mladež nema pozitivan primjer, teško će doći do promjene u novoj generaciji. Unatoč negativnom primjeru, socijalizacija nove generacije može se postići. Ako su djeca dovoljno savjesna i željna promjene, ona mogu biti nositelj promjene u svojoj generaciji, a ostala djeca i mladi samo slijediti njihov primjer. Isto tako može doći i do socijalizacije. Prihvatljivo društveno ponašanje svakako je važan čimbenik socijalizacije zato se djeca još od rane vrtićke dobi prilagođavaju nametanim društvenim vrijednostima koje se smatraju društveno prihvatljive. „Socijalne vještine su naučeni oblici ponašanja, odnosno uvježbane sposobnosti. Dakle, možemo ih naučiti i uvježbati. Uče se već od najranijeg djetinjstva u obitelji – spontano, imitacijom, metodom pokušaja i pogrešaka. Kasnije se utvrđuju ili mijenjaju kroz interakciju s ostalim grupama s kojima dolazimo u dodir (vršnjaci, škola, radne skupine i drugo) i širim socijalnim okruženjem u kojem živimo“ (Ajduković, Pečnik, 2007:13). Od vrtićke dobi djecu se uči disciplini i lijepom ponašanju, uči ih se da pozdravljaju starije i cijene ih, da im se obraćaju s poštovanjem, da ne psuju i govore vulgarne riječi. Većina djece nije izložena vulgarnim riječima i psovkama u svojim obiteljima, a ona koja jesu, naučena su da se takve riječi ne smiju koristiti u vrtiću i školama. Djecu se uči da peru ruke prije jela, da obrišu usta nakon obroka, da stoje u redu i strpljivo čekaju, da slože svoju obuću prilikom obuvanja papuča itd. Djeca koja pohađaju vrtić i školu dolaze s naučenim socijalnim vještinama. U školi je učiteljima olakšan taj aspekt učenja lijepom ponašanju jer je većina djece to naučila kod kuće ili u vrtiću te se nastava može neometano odvijati. „Dakako, klasno svjesni, mladi ljudi ne prihvaćaju automatski uzroke ponašanja zato što su oni roditeljski, nego zato što ih smatraju važnima za vlastito iskustvo i shvaćaju da je njihov vlastiti položaj usporediv s onim njihovih roditelja“ (Tong, 2004:42). Kada u školu dođe dijete koje nije naučeno socijalnim vještinama, učitelj se tom djetetu mora prilagoditi kako bi nastavni proces tekao neometano. U većini slučajeva dijete bez socijalnih vještina dolazi iz obitelji koju promatra Centar za socijalnu skrb. Škola uvijek surađuje s Centrom i nastoji pomoći djetetu u prilagodbi i potaknuti ga na učenje i socijalizaciju.

2.1. Socijalizacija Roma

Socijalizacija se odvija u svim ustanovama kroz koje djeca prolaze; od vrtića sve do zaposlenja. Moglo bi se reći da socijalizacija nikada ne prestaje jer čovjek uvijek ima nešto novo za naučiti i prilagoditi se. Prilagodba je ključna za socijalizaciju, no nekim se ljudima teže uklopiti što zbog karaktera i navike pa sve do rodnog identiteta. „Stalno i uvijek ponavlja se činjenica da su Cigani „drugačiji“ i mišljenje koje se provlači ispod toga je da su oni neobični ljudi. Poduzima se sve i sva treba li se dokazati da su barbari. Sudeći prema većini suvremenih mišljenja, možda ih se i neopravdano progonilo i ugnjetavalo, no to ne umanjuje činjenicu da je njihovo ponašanje devijantno i da nema jasne svrhe, pogotovo u modernom društvu“ (Tong, 2004:281). Biti drugačiji u modernom društvu nikako nije društveno prihvatljivo. U svijetu gdje svi slijede iste standarde i hodaju istim stopama zasigurno je teško biti drugačiji. Biti dio romske manjine zasigurno je teško jer je uz pojam drugačiji gotovo nemoguće postići socijalizaciju. Tek kad „biti drugačiji“ svima nama bude svakodnevnica, socijalizacija će nastupiti sama od sebe. Do tog trenutka proći će još puno vremena jer mnogi ne znaju koristiti ispravnu terminologiju i ne rade na svojem znanju. Sve dok Rom bude bio Cigan, neće doći do pomaka i socijalizacije Roma. Sve dok im se ne pruže jednaka prava, teško će se socijalizirati. Kada im se omogući zaposlenje, bez pitanja o nacionalnosti i propitivanja njihova podrijetla, lakše će se socijalizirati. Osoba koja radi stječe financijsku neovisnost koja omogućava ljepši život. Lakše zaposlenje jedan je od prvih koraka k socijalizaciji. „Čak su i nakon Drugog svjetskog rata enciklopedije širile ideje kao “jednom lopov, uvijek lopov“ i tvrdile da oni koji žive u društvu kao paraziti ne mogu, po definiciji, imati zavidne navike ponašanja ili kulturnu tradiciju“ (Tong, 2004:280-281). Osoba, koja je financijski neovisna, u mogućnosti je kupiti osnovne životne potrepštine poput higijenskih potrepština ili hrane što znači da neće biti prisiljena krasti ili moliti druge za pomoć. Krađa je dakako jedan od najvećih stereotipa koju vežemo uz Rome. „Stoga se treba suočiti s mogućnošću da se unutar socijalističkog okvira, koji nesumnjivo nudi dosada najbolje mogućnosti za integraciju Roma, mog pronaći obilježja koja služe stalnom obnavljanju duboko ukorijenjenog neprijateljstva Roma prema ne-Romima, kao i neprestanoj diskriminaciji Roma. Na lokalnoj su razini Romi ponekad nalazili na velike teškoće pokušavajući ostvariti svoje ambicije za kupnju stana u gradovima ili gradnju nove obiteljske kuće“ (Tong, 2004:42). Stanovanje je za Rome uvijek predstavljalo velike teškoće te su zato uglavnom i poznati kao nomadski narod. Zbog nemogućnosti pronalaska normalne nekretnine za život bili su prisiljeni živjeti nomadskim načinom života ili ih se tjeralo na prostore izvan grada poznate pod nazivom nepoželjna okupljališta. Općina Darda pokrenula je pravi korak k

socijalizaciji Roma u romskom naselju Darda omogućivši im useljenje u nove kuće. Useljenje u nove kuće približilo ih je i ostalim stanovnicima u Dardi jer su im omogućeni jednaki uvjeti stanovanja, a i bolja prilagodba zajednici.

2.2. Obilježja Roma u RH

Romi na prostoru RH-a borave još od 14. stoljeća. Unatoč dugom vremenskom razdoblju boravka na prostoru RH-a, socijalizacija se još uvijek provodi u svim segmentima čovjekova života. Romi, ne samo da su diskriminirani, već su gurnuti na takozvane margine društva gdje su prisiljeni živjeti dalje od ostalih, a tim činom socijalizacija je prilično otežana. Romska manjina u RH-a razne je vjeroispovijesti te govore drugačijim jezicima. Romi su nomadski narod, a nakon dolaska u Europu taj se stil života nije promijenio. Kako Romi imaju bogatu kulturu i tradiciju, znanstvenike je zanimalo njihovo podrijetlo pa su se sve češće bavili tim pitanjem. Romi imaju iznimno veliku folklornu tradiciju koju prilično poštuju i njeguju. Samo ime Rom dolazi od „*romani chib*“ što u prijevodu označava pojam: čovjek. Romi su brojan narod, no njihov je točan broj nemoguće sa sigurnošću odrediti. Prvi je razlog jer su nomadski narod pa tijekom popisa stanovništva nisu zatečeni na svojoj adresi, drugi je, dakako, jer često žive izvan naselja koja znaju biti nepopisana. Iako se zadnji popis stanovništva odvio elektronskim putem, mnogi nemaju pristup električnoj energiji, nisu elektronički pismeni ili jednostavno ne mare za popis. Hrvatsko stanovništvo uglavnom ne poznaje romski jezik, tradiciju i njihove običaje. Romima je obitelj iznimno važna pa kućanstva imaju u prosjeku pet do šest članova. „Romska domaćinstva su pretežno mlada. U već spomenutom istraživanju iz 1998. godine utvrđeno je da su u 50 % anketiranih domaćinstava svi ukućani mlađi od 39 godina dok su domaćinstva s ukućanima starije dobi vrlo rijetka“ (portal e-Građani). Romi stupaju u brak vrlo mladi te rano imaju djecu. Žene Romkinje uglavnom se brinu o djeci što znači da ne nastavljaju školovanje, većina Romkinja nema položen vozački ispit, ne rade i to je jedan vid diskriminacije unutar diskriminirane zajednice. Brigu o djeci preuzimaju Romkinje, a kako uglavnom imaju veći broj djece, kako navodi portal e-Građani, djeca u dobi od deset do dvanaest godina, a i mlađa aktivno sudjeluju u kućanskim poslovima što im otežava školovanje. Uvjeti življenja su teški, većinom u romskim obiteljima prevladava siromaštvo zbog visoke stope nezaposlenosti i obrazovanja te loših životnih uvjeta. Portal e-Građani navodi kako je 2002. godine čak 89% ispitanih kućanstva nema stalne izvore prihoda.

3. Romsko naselje u Dardi

U Dardi je izgrađeno 87 obiteljskih kuća i dva igrališta za Rome koji su stanovali u trošnim kućama. Radi se o projektu Europske unije koji je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Prema općini Dardi projekt je vrijedan 40.804.588,47 HRK od kojih je EU sufinancirala 34.683.900,20 HRK, odnosno 85%; a ostali trošak pokrila je Općina Darda. Projekt se provodio od 1. travnja 2014. godine do 1. travnja 2023. godine uz nadležno tijelo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a. Referent za projekte Davor Marušić navodi da je projekt realiziran u Ulici Nikole Šubića Zrinskog koja je nekada bila divlje izgrađeno naselje koje nije imalo cestu, naziv ulice, kućne brojeve niti pristup električnoj energiji i kanalizaciji u potpunosti, a Romi su živjeli u trošnim kućama. Općina Darda navodi da je sklopila ugovor za uručenje bespovratnih sredstava za projekt „Kuće u romskom naselju“. Cilj projekta je socijalizacija Roma u gospodarski i društveni život svih stanovnika u općini Darda. Socijalizacija se odvija kroz poboljšanje životnih uvjeta, omogućeno korištenje električne energije i kanalizacije u kućama. Poboljšanje uvjeta za odgoj i školovanje djece i mladih kroz vlastitu sobu koju će imati u novoizgrađenoj kući. Asfaltiranjem naselje djeca će u školu i vrtić odlaziti nogostupom koji će doprinijeti njihovoj sigurnosti jer se neće kretati po cesti. Također, djeca će zbog asfaltiranog nogostupa prilikom kišnih dana ili zimskih mjeseci u školu dolaziti suhe i čiste obuće i odjeće jer se neće kretati makadamom. Projekt se osvrnuo i na zapošljavanje radno sposobnih Roma te na povećavanje vrijednosti nekretnine ulaganjem i održavanjem kuće i okućnice. Nisu sve kuće bile izgrađene u isto vrijeme zato se uspostavio model dodjele kuća. Romi su dobivali kuće po redoslijedu rušenja trošnih kuća u kojima su živjeli, a kvadratura je ovisila o broju članova obitelji. Romi su sami morali opremiti kuću prilikom useljavanja za što je većina dugo štedjela. Mnogi su kupili polovne kućanske aparate kako bi uštedjeli i uspjeli opremiti što veći broj soba. Mlađe obitelji, u kojima barem jedan roditelj radi, prve su opremile kuću, čak su se bazirali i na kupnju dekoracijskih predmeta, slika, satova i zavjesa kako bi doprinijeli vizualnom efektu i toplini prostora. Kriteriji ostanka u nekretnini uključuju plaćanje svih režija te održavanje okućnice i životnog prostora. Prilikom useljenja romske su obitelji potpisale ugovor s Općinom u kojemu se navodi kako će ih izmjestiti iz kuća ako se ne budu pridržavali uvjeta koji su navedeni u ugovoru. Do rujna 2023. godine iz naselja je izmještena samo jedna obitelj. Obitelj je prijavila boravište u Njemačkoj i time izgubila pravo na stanovanje u nekretnini, kuća je dodijeljena drugoj obitelji nakon što se prva preselila u Njemačku. Prema Općini Darda zaposlenje, koje je ujedno bilo i jedan od ciljeva projekta izgradnje kuća, nije realizirano. Jako mali broj Roma radi, prijavljuju se jedino na javne radove. Iz Općine poručuju kako se Romima stalno nude poslovi rada na plantažama voća i povrća, ali se rijetko odazivaju jer primanju socijalnu naknadu. Trošne kuće u kojima su Romi prije živjeli

bile su složene kuće od drveta i krova pokrivenim salonit pločama koji je uglavnom prokišnjavao. Jedna je trošna kuća u prosjeku imala 20 do 25 metara kvadratnih. Toalet je bio vanjski/poljski, a trošne kuće su bile daleko od minimalnih uvjeta za stanovanje.

4. Odgojne mjere

Dogradnja dječjeg vrtića Radost u općini Darda bio je jasan potez za manjak kapaciteta za predškolski odgoj i obrazovanje. Djeca romskog naselja dobila su priliku pohađati vrtić što je također utjecalo na njihovu socijalizaciju i kvalitetu života jer im je omogućeno naučiti nove socijalne vještine. „Sukobi i nasilje često su vezani uz nedostatke u saobraćanju. Zbog toga su vještine slušanja, opažanja i govorenja važan preduvjet konstruktivnog rješavanja konflikata“ (Ajduković, Pečnik, 2007:36). Komunikacija je iznimno važna u odgoju, važnost komuniciranja s djecom i učenje djece da lijepo komuniciraju s drugom djecom i starijima jedna je od najbitnijih socijalnih vještina i uči se već u vrtiću. Uči se kako bi djeca u školi i daljnjem školovanju poznavala obrazac komunikacije i prvenstvo pričanja i slušanja te kako bi se znala valjano izraziti. Poražavajuće su činjenice kako ove godine u dječji vrtić Radost Darda nije pristigla niti jedna zamolba za upis djeteta romske manjine što znači da u cijelom vrtiću nema niti jedno romsko dijete. Nepohađanje vrtića svakako je jedan oblik preskakanja socijalizacije romske djece u zajednicu. Prema informaciji iz dječjeg vrtića Radost Darda prošle je godine vrtić pohađalo jedno romsko dijete koje se bez ikakvog problema integriralo u skupinu, no ove godine nije nastavilo pohađati vrtić. Glavni razlog nepohađanja vrtića je nezaposlenost roditelja koji nemaju potrebu za čuvanjem djece jer ne odlaze na posao, a tu su i financijski problemi.

4.1. Školovanje mladih

Socijalizacija u Osnovnoj školi Darda uglavnom kreće ispočetka, navodi ravnatelj, gosp. Janoš Boni. Od 370 učenika, 70 je učenika romske nacionalne manjine i svi žive u romskom naselju u Dardi. Učenici se dijele na a), b) i c) razred koji uvijek uključuje podijeljeni broj sveukupnih Roma koji bi trebali pohađati određeni razred. Tom raspodjelom također utječu na socijalizaciju jer svi Romi, koji bi trebali pohađati određeni razred, ne idu zajedno u razred, nego se dijele na tri razreda. Posebnog programa za socijalizaciju nema, ali se o tome razgovara na satu razrednika, a po potrebi s pedagogom ili na ostalim satima. Uglavnom, do problema dolazi zbog komunikacije s nekoliko obitelji kod kojih nije vidljiva promjena. Nebriga roditelja glavni je čimbenik neuspjeha neke djece te ponavljanje razreda, a takav odnos događa se samo s nekoliko obitelji dok se ostale trude i redovito brinu za svoju djecu. U razdoblju od 2007. godine do 2010. godine u školama su bili osposobljeni romski pomagači koji su djeci pomagali pri učenju i pisanju domaće zadaće. Te iste godine učenik osmog razreda završio ga je s odličnim uspjehom 5.00, a sada upisuje medicinski fakultet. Suradnja Kulturnog centra Roma Darda sa školom je minimalna što gospodin ravnatelj navodi kao najveći problem. KCRD se ne orijentira zajedničkom djelovanju prema djetetu,

odnosno boljoj suradnji sa školom. Ravnatelj navodi kako bi razgovor djelatnika KCRD o svakom djetetu posebno i njegovim potrebama za učenje uvelike doprinijelo napretku rezultata kod tog djeteta jer ipak učitelji znaju najbolje što djetetu od nastavnih sadržaja zadaje poteškoće, no KCRD ne radi na komunikaciji sa školom, nego navode loše strane, odnosno nekoliko učenika koji su ponavljači iako su profesori uložili puno truda kako bi dodatno djetetu pomogli u svladavanju nastavnih sadržaja te kako bi dijete završilo razred. Problem je zapravo nastao jer dijete nije odradilo svoj dio obveza; pisanje domaćih zadaća i učenje. Neki su roditelji i nepismeni i zato je pomoć KCRD iznimno važna u školovanju Roma. Otkad su se obitelji uselile u nove kuće, vidi se napredak što se tiče higijene, djeca u školu dolaze čista i opranog rublja. Kada se uzme u obzir samo školovanje, gospodin ravnatelj ne navodi kako je došlo do značajnog pomaka u napredovanju u učenju zbog preseljenja u nove kuće. Djeci je prilikom preseljenja omogućen prostor za učenje, odnosno djeca su dobila svoje sobe, no to nije značajno utjecalo na pisanje zadaća i učenje. Ravnatelj navodi kako je na mjestu ravnatelja 22 godine i da su djeca, koja pišu zadaću i uče, to radila i prije preseljenja. Shodno tome možemo zaključiti kako preseljenje nije imalo nikakve veze s napretkom u učenju, pridonijelo je jedino higijeni onih koji nisu imali sanitarni čvor niti mogućnost strojnog pranja rublja. Djeca, koja su bila problematična, i nakon preseljenja nastavljaju svoj obrazac ponašanja. Škola u suradnji s Centrom za socijalnu skrb radi kontinuirano na ponašanju pojedinaca koji dolaze iz nekoliko problematičnih obitelji. Prema izvješću Strategije za integraciju Roma iz 2019. godine čije podatke navodi europa.europa.eu čak 68% Roma školu je prestalo pohađati u ranoj dobi dok 63% Roma uopće nije zabilježeno u obrazovnom sustavu. Ti su podatci poražavajući i još se jednom potvrdilo da su institucije zakazale u svojim ovlastima. U izvješću je naveden i podatak kako samo 18% Roma nastavlja visoko obrazovanje.

5. Rasna/klasna (ne)jednakost

Hodati svijetom znajući da svaka druga osoba prema tebi ima predrasude, teška je sudbina svakog Roma. „Romi su narod koji je stradao u mnogim europskim zemljama tijekom Drugoga svjetskog rata. Njihovo je stradanje u nekim državama bilo obilježeno rasnom politikom s ciljem konačnog rješavanja onoga što su mnoge državne vlasti već nekoliko stoljeća nazivale „ciganskim pitanjem““ (Vojak, Papo i Tahiri, 2015:19). Pogledi, stigmatizacija i diskriminacija dio su romske svakodnevice. Svijet je postao okrutno mjesto na kojemu su Romi osuđeni da se stide svoje nacionalnosti, jezika, kulture i običaja. Što znači biti Rom? Zar pojam Rom treba izazvati sram? Nažalost, dok se u medijima govori o napretku, uključivanju, dok se podiže svijest o različitostima, dok se govori kako je drugačije lijepo, barem jedna osoba izgovori nešto poput: „Vidi kako je lijepa, svijetle puti – nikada ne bi pomislio da je Ciganka“ (Tong, 2004:36). Obrazac koji nam je duboko urezan, unatoč stalnom govoru o ravnopravnosti, riječi same izađu iz usta, a nama ostane pitanje zašto sam to izgovorio/la. Kriva terminologija prisutna je u svakodnevnom govoru i ona je jedan vid diskriminacije. Kada netko na godišnjem odmoru dobije boju, izgovorimo: „Crn si kao Cigan.“ Ako je dijete zločesto, roditelji mu kažu: „Ukrast će te Cigani.“ To su samo neki od primjera krive terminologije koju koristimo u svakodnevnom govoru ili tu krivu terminologiju čujemo i na nju ne reagiramo jer se previše ustalila u svakodnevni govor. „U XV. st. dolazi do promjene u odnosu vlasti i stanovništva u europskim zemljama prema Romima: počinje ih se protjerivati, optužujući ih za vraćanje i čarobnjaštvo, otmicu djece i špijuniranje. Između ostalog, Rome se u nekim zemljama, osobito u Nizozemskoj i dijelu njemačkih zemalja, posebnim zakonskim odredbama svrstavalo u kategoriju *Vogelfrei* („slobodni kao ptice“), što je značilo da ih svaki državljanin može ozlijediti i ubiti, neovisno o tome jesu li počinili neki zločin“ (Vojak, Papo i Tahiri, 2015:20). Teško je odrediti odakle potječe srž problema, no treba se uzeti u obzir kako su Romi jedna od najvećih manjina u RH-a, a najmanje ih se školuje i zapošljava. Romi su prepušteni sami sebi, a prepreka u školstvu je bezbroj. Djeca, kao najranjivija skupina, najviše su izložena diskriminaciji. „Netolerancija prema različitom ili prema nepoznatom kod djeteta je prirodna koliko i instinkt da prisvoji sve što zaželi. Dijete se malo-pomalo odgaja za toleranciju, tako što ga se uči poštovanju tuđe imovine još i prije nego se nauči kontroli vlastitog sfinktera“ (Eco, 2020:22-23). Dok škole govore o nultoj toleranciji na nasilje, nasilje je itekako prisutno na hodnicima škole ili na mjestima poput autobusnih kolodvora koja su dalje od očiju učitelja i pedagoga. Iako se u školama svakodnevno govori o nasilju, o manjinama se ne govori dovoljno. I sama, dok sam pohađala osnovnu školu, nisam mnogo čula o manjinama, naročito ne o romskoj manjini, ali sam bezbroj puta vidjela nasilje nad romskom djecom i iako su se pedagozi potrudili da se nastali problem riješi, nasilje se nastavljalo. Kasnije su romska djeca previše

izostajala iz škole, a škola im nije ništa mogla osim kontaktirati Centar za socijalnu skrb koji također nije puno pomogao.

„Sve vas je, braćo mila,

Crna mati rodila.

Čega se sramite?

Toga što bijeli niste?“ (Tong, 2004:37).

Boja kože jedan je od prvih indikatora Roma koja je također i jedan od prvog vida diskriminacije. Mali udio Roma zna za zakon koji je donijela EU, zakon o zabrani diskriminacije. Prema Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, nacionalnim planom će se voditi briga o uključivanju marginalizirane skupine Roma u hrvatsko društvo. „Poštovanje ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju manjinama, temeljna je vrijednost koja podupire same temelje i ugovore Europske unije. Članak 21. Povelje EU-a o temeljnim pravima zabranjuje diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. Direktiva o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ) zabranjuje diskriminaciju na tim osnovama u području zapošljavanja, obrazovanja, socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje i zdravstvenu skrb, te proizvoda i usluga, uključujući stanovanje.“ (Ured za publikacije Europske unije, 2018:38). Hrvatsko se društvo može sagledati kao klasna piramida koja se dijeli na najmanji postotak ljudi na vrhu, nešto veći broj ljudi u sredini i najveći broj ljudi na samom dnu piramide. „Specifičnije, nešto malo više od 12% ispitanika u uzorku pripadnici su dominantne klase koju (u manjoj mjeri) čine menadžeri (npr. izvršni direktori) i (u većoj mjeri) stručnjaci (npr. profesori, liječnici, odvjetnici). Srednju klasu čini 31% ispitanika, što uključuje tehničare i srodne stručne zaposlenike (npr. medicinske sestre, komercijaliste u prodaji), vlasnike mikro i malih poduzeća (npr. vlasnici ugostiteljskih objekata, frizerskih salona) i činovnike i kvalificirane službenike (npr. službenici u knjigovodstvu). Najveći udio ispitanika, njih 57%, po ovoj su klasifikaciji pripadnici radničke klase industrijskih i poljoprivrednih radnika (npr. tekstilni radnici, vozači, automehaničari) i manje kvalificiranih radnika (npr. čistačice, konobari)“ (Zaklada Friedrich Ebert, 2021:14). Ovom je podjelom ustanovljeno da su već unaprijed određene životne prilike ovisno o pripadanju nekoj klasi. Rome se diskriminira i ekonomski. Poslovi koje Romi obavljaju većinom su nižeg statusa, a velika većina prima socijalnu pomoć i ne radi. Kao razlog nezaposlenja Romi navode rasnu diskriminaciju, slabo obrazovanje kao i nedostatak kompetencija za obavljanje kompliciranijih poslova od onih koje obavljaju. Primanje socijalne pomoći često izaziva ljutnju kod stanovništva koje nije romsko. Rome se učestalo diskriminira na temelju brojnosti obitelji te primanja dječjeg doplatka za tu istu djecu. Romska se kultura zasniva na obitelji i zato brojnost djece kod Roma ne bi trebala biti stigmatizirana. Velik broj Roma nema uvjete da stekne državljanstvo te nemaju prava da sudjeluju u ikakvim političkim aktivnostima u državi. Zbog učestale stigmatizacije velik je postotak Roma

koji su bili prisiljeni skrivati svoje korijene ili promijeniti prezime kako bi se uklopili u zajednicu i bili u mogućnosti naći bolji posao za koji imaju kompetencije. Prema Hrvatskoj enciklopediji diskriminacija je postupak kojim se stanovništvo dijeli na one koji imaju i nemaju pravo na isti društveni postupak što podrazumijeva iskrivljeno mišljenje o nekom narodu te unaprijed pridružene stereotipe. „...koliko god se doista želi ostvariti harmonija među narodima, harmonija ne znači jednoobraznost“ (Eco, 2020:40). Stereotipi su slike o pojedincu koje kasnije pridružujemo cijeloj grupi. Kada upoznamo jednog Roma na temelju lošeg iskustva, takav oblik ponašanja, odnosno to negativno iskustvo pridružujemo cijeloj grupi. U obratnom slučaju, odnosno upoznavanju Roma kroz dobro iskustvo, nećemo svim Romima pridružiti dobre osobine jer smo ometani tuđim lošim iskustvima koja nerijetko prigrlimo kao svoja. „Primjetno je kako su vlasti u novonastaloj državi Rome vidjele isključivo kao negativan i „strani“ (nehrvatski) društveni element te su ih dovodile u vezu s drugim podjednako neželjenim etničkim (manjinskim) skupinama ili pojedincima“ (Vojak, Papo i Tahiri, 2015:27). Problem rasne nejednakosti bio je prisutan u Jugoslaviji, a nakon raspada Jugoslavije problem rasne nejednakosti nije nestao zajedno s bivšom državom, nego se nastavio i nakon osnivanja RH. „Najopasnija netolerancija upravo je ona koja nastaje u odsutnosti bilo kakve doktrine, kao plod elementarnih nagona. Zbog toga je se ne može kritizirati ni racionalnim argumentima držati pod kontrolom“ (Eco, 2020:24).

5.1. Život Romkinja u svijetu diskriminacije

Kada ste član diskriminirane skupine, svakako je teže biti žena nego muškarac. Romkinje su dodatno diskriminirane unutar već diskriminirane skupine. Diskriminirane se zbog klase, etničke pripadnosti i roda. Kada dublje proučimo, Romkinje su dodatno uskraćene za obrazovanje, zdravlje i zapošljavanje. Romkinje, zbog premale edukacije o zdravlju i spolnosti, rano ostaju u drugom stanju i prisiljene su stupati u rane brakove. Tim činom češće i napuštaju srednjoškolske ustanove i uskraćene su za obrazovanje. Bez većeg stupnja obrazovanja teško je pronaći posao, pogotovo kada si član manjine. Bez posla nema ni novčane neovisnosti. Bez novčane neovisnosti Romkinje su osuđene da ostaju u brakovima prepunim nasilja. Drugi razlog ostajanja u brakovima su djeca koju ne mogu uzdržavati bez posla. Siromaštvo je također jedan od čestih razloga za stupanje u rani brak. Roditelji zbog tradicije i siromaštva svoje kćerke rano udaju. „Fizičko nasilje ispitano je na način da se Romkinje indirektno pitalo poznaju li koju ženu koja je pretrpjela fizičko nasilje na što je njih 76% odgovorilo da su takvu ženu poznavale, što je govorilo u prilog zaključku da je nasilje nad Romkinjama veoma široko rasprostranjeno. Naredno pitanje glasilo je: »Je li se doživljeno nasilje ponovilo više od jednom?«, na što je potvrdno odgovorilo 90,43% Romkinja“

(Racz, Rončević i Milošević, 2022:16). Mnoga relevantna istraživanja prikazuju kako je velik postotak Romkinja zlostavljano, a većina njih nikad ni ne prijavi nasilje.

5.2. Strah od stranog

Strah je jedan od najčešćih pojmova koji koristimo pred nečim stranim. Ljudi su socijalna bića i trebaju druge da bi opstala, no strah je često velika kočnica pred nepoznatim. Kako bi se strah uklonio, važno je izići iz zone ugone i zakoračiti prema nečemu što nam je strano. Ako ne poznajemo kulturu, navike, vjeru i tradiciju drugih naroda, oni nas pomalo i plaše. Strah je normalan osjećaj i ne treba ga se sramiti, no potrebno ga je savladati. „Netolerancija se pojavljuje prije svake doktrine. U tom smislu netolerancija ima biološke korijene, među životinjama se manifestira kao teritorijalnost, temelji se na emocionalnim reakcijama, često površnim – ne trpimo one koji su različiti od nas jer imaju drukčiju boju kože, jer govore jezik koji ne razumijemo, jer jedu žabe, pse, majmune, svinje, češnjak, jer se tetoviraju“ (Eco, 2020:22). Romska manjina je najveća manjina u RH-a, a o njoj znamo jako malo. Usudila bih se reći kako se bojimo drugih kultura i to zbog neznanja i općenite neinformiranosti. Rasa, nacionalnost, tradicija i mnoge druge različite stvari stvaraju nam prepreku u ostvarivanju kontakata s drugim rasama i djeluju na nas da stvaramo stereotipe jedni o drugima. „I još k tomu, najstrašnija netolerancija je netolerancija siromašnih koji su prve žrtve različitosti“ (Eco, 2020:25). Vjerojatno se svima dogodilo da smo o nekoj osobi imali predrasude, no kad smo je upoznali, postali smo najbolji prijatelji. Zato je važno sve predrasude odbaciti i svakom pristupiti jedinstveno te pružiti šansu. Kada nam drugačije ne bude strašno, naša će zajednica u sinergiji napredovati k boljem.

5.3. Romi kroz nezaposlenost

Opisivanje poslova Roma zahtjevno je područje ako se kroz njega pokušava srušiti stereotip o Romima. „Čini se da je već u osamnaestom stoljeću postojalo uvjerenje da Cigani više vole poslove koji iziskuju malo truda“ (Tong, 2004:286). Romi su jedna od najbrojnijih manjina, a njihove su obitelji velike. Kako Romi prehranjuju svoju djecu, pitanje je koje nema valjan odgovor. U bijegu od siromaštva trude se na sve načine steći novac. U Osječkoj-baranjskoj županiji Romi uglavnom sakupljaju staro željezo, idu u nadnice, prodaju voće, povrće, tepihe i razne starine na tržnicama, prose ili obavljaju teške fizičke poslove za dnevnu naknadu, a neki su i u stalnom radnom odnosu. Neki Romi isključivo žive od socijalne pomoći i dječjeg doplatka zbog čega su

najčešće diskriminirani. Prilikom razgovora s članovima romske manjine čula sam razne priče o problemu nalaženja posla. Radno mjesto prilikom telefonskog razgovora slobodno je, no kada Romi dođu na razgovor, radno mjesto odjednom je popunjeno. Život bez stalnih primanja iznimno je zahtjevan i stresan, treba biti zahvalan ako možeš raditi.

6. Istraživački dio

6.1. Metodologija istraživanja

Anketna metoda je metoda ispitivanja, internetski anketni upitnik korišten pri istraživanju napravljen je pomoću Google obrasca. U anketnom ispitivanju sudjelovalo je ukupno 86 ispitanika među kojima je najveći broj ženskog roda. U anketnom upitniku postavljeno je 14 pitanja, ponajviše vezanih uz diskriminaciju romske manjine. Anketno ispitivanje poslužilo je da pomoću anketnog upitnika prikupim određene informacije koje su važne za područje istraživanja. Sukladno postavljenom cilju (Problem rasne nejednakosti i socijalizacije Roma u društvo) za potrebe ovoga istraživanja kreirana je anketa. Anketa je objavljena na društvenim mrežama, konkretno Facebooku i Instagramu. Anketni upitnik bio je anonimn i javno dostupan svima uz napomenu da će se dobiveni rezultati koristiti za potrebe završnog rada. Svi sudionici su je ispunili u razdoblju od 5. do 8. rujna 2023. godine. Zaključno s 8.9.2023. godine prikupljeno je 86 odgovora od kojih su svi bili potpuni. Postavljene su sljedeće hipoteze:

Hipoteza 1: Romi su izloženi rasnoj nejednakosti.

Hipoteza 2: Romkinje doživljavaju veću socijalnu isključenost od romskih muškaraca.

Hipoteza 3: Obrazovanje je iznimno važno za socijalizaciju Roma.

Svrha ovog istraživanja je dobiti dublji uvid u rasnu nejednakost, način na koji ispitanici razmišljaju te kakva je njihova percepcija o rasnoj nejednakosti i socijalizaciji Roma.

Cilj ovog istraživanja je identificirati čimbenike problema rasne nejednakosti i socijalizacije Roma.

6.2. Analiza anketnog upitnika

Na osnovu literature kreiran je anketni upitnik koji se sastoji od dva dijela. Pitanja su u obliku teksta dugog odgovora te višestrukog i potvrdnog oblika, sva su obvezna za odgovoriti. 12. pitanje dijeli se na četiri potpitanja u kojima se ispitanik mora složiti s jednim od ponuđenih stupnjeva slaganja s navedenim tezama.

6.3. Analiza dobivenih rezultata ankete

U nastavku je predstavljena analiza dobivenih rezultata.

Tablica 1 Spol (odaberite)

Dob	N	%
M	16	18,6
Ž	70	81,4
Ukupno	86	100

U tablici 1. vidljivo je da su ispitanici najviše ženskog spola 70(81,4%) dok su u manjini pripadnici muškog spola 16(18,6%).

Tablica 2 dob?

Dobna skupina	N	%
0-18	7	8,1
19-25	36	41,9
26-30	10	11,6
31-40	8	9,3
41-50	13	15,1
51 i više	12	15,1
Ukupno	86	100

Iz tablice 2. vidljivo je da je među ispitanicima najviše onih iz dobne skupine 19-25 (41,9%). Druga dobna skupina po zastupljenosti su 41-50(15,1%). Najmanje zastupljena dobna skupina je ona od 0-18 (8,1%).

Tablica 3 Jeste li upoznat/i s pojmom rasne/klasne nejednakosti?

Pojam rasna/klasna nejednakost	N	%
Da, upoznat/a sam	81	94,2
Ne, nisam upoznat/a	5	5,8
Ukupno	86	100

U tablici 3 prikazano je poznavanje pojma rasna/klasna nejednakost. 81(94,2%) ispitanik upoznat je s pojmom dok 5(5,8%) nije upoznato s pojmom rasne/klasne nejednakosti.

Tablica 4 Smatrate li da su Romi izloženi diskriminaciji? Nakon odgovora da/ne navedite kratko pojašnjenje zašto smatrate da su izloženi diskriminaciji ili da nisu.

Izloženost diskriminaciji	N	%
Da	73	62,78
Ne	11	9,46
Dvoume se	2	1,72

U tablici 4 prikazan je broj ispitanika koji misle da su Romi izloženi diskriminaciji, onih koji to ne misle i onih koji se dvoume. Neki od obrazloženja ispitanika odgovora DA bili su:

1. „Da. Smatram da većina stanovnika Republike Hrvatske vidi Rome isključivo kao ljude koji se bave određenim kriminalnim radnjama te ih time smatra manje vrijednima od drugih stanovnika i/ili pripadnika manjina.“
2. „Romi su jedna od najviše pogođenih skupina što se tiče rasne diskriminacije. Djeca u školi su verbalno zlostavljana zbog svoje etničke i rasne pripadnosti. Većina Roma ne započne više obrazovanje. Romi su prisiljeni živjeti zajedno u romskim naseljima, bez odgovarajuće infrastrukture, i bez mogućnosti da se integriraju sa ostatkom društva onda kada to požele. Prisiljeni su ići u škole u svojim područjima, gdje profesori i nisu tako entuzijastični. Učenje na daljinu ne daje iste rezultate kao i odlazak u školu. Romi se suočavaju s rasnom diskriminacijom, i zbog nepovjerenja prema policiji često ne prijavljuju diskriminaciju. Većina Roma prima 15 do 50% niže plaće, nema pristup zdravoj hrani, u usporedbi s ostatkom društva. Životni vijek Roma je 10 godina kraći u usporedbi s ostalim članovima društva u Zapadnoj Europi, a u Hrvatskoj su Romi posebno izloženi rasnoj diskriminaciji zbog svojih fizičkih razlika u odnosu na sve ostale manjine koje se po izgledu ne razlikuju od Hrvata.“
3. „Ne samo osobe Romske nacionalne pripadnosti, nego generalno diskriminacija je nažalost glavna "osobina" balkana. Čime se iole malo razlikujes po rasnom, kulturnom, nacionalnmj, socijalnom statusu od onog "idealnog balkasnog", vrlo vjerovatno je da ćeš nailaziti na društvene, socijalne i poslovne prepreke.“

Neki od objašnjenja ispitanika odgovora NE su:

1. „Nisu izloženi diskriminaciji jer im institucije i društvo u cjelini omogućuju sva prava i jednake prilike kao ostalim građanima. Ne.“
2. „Nisu. Bar s moje strane. Manjina su. Imaju sva prava. I ne treba ih diskriminirati, u principu oni nas indirektno/ponekad i direktno diskriminiraju. Radim u službi gdje se svakodnevno susrećem s njima. I u većini slučajeva imam loša iskustva. Poštujem ih ko i svakoga pacijenata. Ali vrše sve granice.“
3. „Ne - imaju pravo i pristup svemu kao i osobe koje nisu Romi“

Neki od odgovora ispitanika koji se dvoume su:

1. „Većinom“
2. „Kako gdje“

Tablica 5 Smatrate li da Romkinje doživljavaju veću socijalnu isključenost od romskih muškaraca? Nakon odgovora da/ne navedite kratko pojašnjenje zašto smatrate da doživljavaju ili ne doživljavaju veću socijalnu isključenost.

Socijalna isključenost Romkinja	N	%
Da	65	55.9
Ne	15	12.9
Dvoumim se/ne znam	6	5.16

U tablici broj 5 prikazana je socijalna isključenost Romkinja. Najveći broj ispitanika misli da su Romkinje više diskriminirane. Manji broj ispitanika smatra kako nisu više diskriminirane od romskih muškaraca dok mali broj ispitanika ne zna ili se ne može odlučiti.

Neki od odgovora DA ispitanika bili su:

1. „Romkinje se suočavaju s intersekcijom diskriminacijom koja se temelji na etničkoj pripadnosti, rodu i klasi. Time doživljavaju veću socijalnu isključenost od romskih muškaraca, ali i žena većinske zajednice. Posebno su suočene s ozbiljnom isključenosti u području obrazovanja, zapošljavanja i zdravstva. Štoviše, one imaju vrlo ograničen pristup sustavu dugotrajne skrbi, socijalnim naknadama, uslugama stanovanja te financijskim uslugama, kao i javnom i političkom sudjelovanju.“
2. „Da. Često se susrećem s frazama poput: "Ona je ciganka, ima 14 godina, sada joj je vrijeme za udaju."“
3. „Da. Romkinje su, pogotovo u medijima, prikazane isključivo kao one koje djecu donese na svijet u ranijoj dobi od očekivane (trudnoća već sa 15 godina i sl.) ili kao prosjakinje, prostitutke i slično. Mislim da čak i unutar romske zajednice žene imaju manja prava glasa nego muškarci.“

Neki od odgovora ispitanika NE bili su:

1. „Ne smatram, više bih rekla da se one nameću da budu uočene“
2. „Ne. Jednaki su“

Neki od preostalih odgovora su:

1. „Ne znam“
2. „Nisam sigurna“

Tablica 6. U kojoj mjeri smatrate da je obrazovanje važno za socijalizaciju Roma?

Važnost obrazovanja	N	%
1 (uopće nije važno)	0	0
2 (nije važno)	0	0
3 (niti je važno niti nevažno)	3	2,3

4 (važno je)	4	25,6
5 (jako je važno)	62	72,1

U tablici 6. možemo iščitati da nitko od ispitanika ne misli da obrazovanje nije važno za socijalizaciju Roma dok najveći broj ispitanika 62(72,1%) smatra kako je obrazovanje jako važno.

Tablica 7 Koji stupanj školovanja smatrate da bi Romi trebali završiti?

Stupanj školovanja	N	%
Niža stručna sprema	2	2,3
Srednja stručna sprema	45	52,3
Viša stručna sprema	15	17,4
Visoka stručna sprema	24	27,9
Ukupno	86	100

Tablica 7. pokazuje nam koliki stupanj obrazovanja ispitanici smatraju da bi Romi trebali završiti. Svi odgovori koji nisu visoka stručna sprema mogu se smatrati diskriminacijom. Najveći broj ispitanika 45(52,3%) smatra kako bi Romi trebali završiti srednju stručnu sprema.

Tablica 8. Koje čimbenike bi naveli kao razlog ranih brakova?

Rani brakovi	N	%
Siromaštvo	37	43
Ne upisivanje u srednje škole	45	53,3
Maloljetnička trudnoća	54	62,8
Premala edukacija o ranim brakovima	54	62,8
Ostalo	2	2,3

Tablica 8. odnosi se na višestruki odabir. Najveći postotak ispitanika smatra da su maloljetnička trudnoća i premala edukacija o ranim brakovima najveći razlozi sklapanja ranih brakova. Neki od odgovora OSTALO su:

1. „Sve navedenu uz nadopunu: kako bi mogli što više povući finacijskih sredstava odnosno dječji doplatak i socijalna pomoć.“
2. „Tradicija, pritisak okoline i način života.“

Tablica 9 Kakav sentiment vežete uz Romsku manjinu

Sentiment	N	%
Pozitivan	16	18,6
Negativan	15	17,4

Neutralan	55	64
Ukupno	86	100

Kakav sentiment ispitanici vežu uz Rome prikazano je u tablici broj 9. Najviše ispitanika 55(64%) je neutralno dok su pozitivan i negativan sentiment slične vrijednosti.

Tablica 10 Koji uzorak ponašanja vežete uz Romsku manjinu?

Uzorak ponašanja	N	%
Maloljetnička delikvencija	32	37,2
Prepreke u obrazovanju	39	45,3
Bogata i lijepa kultura	10	11,6
Ostalo	5	6
Ukupno	86	100

Uzorak ponašanja koji ispitanici vežu uz romsku manjinu prikazan je u tablici 10. Najviše ispitanika uz Rome veže prepreke u obrazovanju. Neki od odgovora ispitanika iz rubrike OSTALO su:

1. „Romski narod je jedini narod koji nije učinio neku vrstu zla(npr.genocida i zlostavljanja) prema drugom narodu.“
2. „Drskost, bahatost, uznemiravanje, dobivanje većih prava i povlastica nego li državljanin RH, to vrijedi za sve zemlje u kojima se Romi nazale“

Tablica 11 Smatrate li da se diskriminacijom krše ljudska prava?

Kršenje ljudskih prava	N	
Da	82	95,3
Ne	4	4,7
Ukupno	86	100

U tablici 11. možemo primijetiti kako svi ispitanici ne smatraju da se diskriminacijom krše ljudska prava dok je diskriminacija svakako jedan od oblika kršenja ljudskih prava.

Tablica 12.a, 12.b, 12.c. i 12.d. U navedenim tezama označite stupanj slaganja koji se odnosi na Vas. Najmanja stopa slaganja jest: u potpunosti se ne slažem, a u potpunosti se slažem najveća.

U tablici 12.a, 12.b, 12.c. i 12.d. pitanje je bilo postavljeno u obliku mreže s višestrukim odabirom. Ispitanici su morali navesti stupanj slaganja koji se odnosi na njih. Imali su ponuđenih pet stupnjeva slaganja. Najmanja stopa slaganja je u potpunosti se ne slažem, a najveća stopa slaganja u potpunosti se slažem.

Tablica 12a

„Diskriminirane skupine same su krive za svoj nepovoljan položaj u društvu.“	N	%
U potpunosti se ne slažem	22	25,58
Ne slažem se	25	29,06
Niti se slažem, niti ne slažem	25	29,06
Slažem se	6	6,97
U potpunosti se slažem	8	9,30
Ukupno	86	100

Tablica 12.a prikazuje kako se najmanji broj ispitanika 6(6,97%) slaže s navedenom tvrdnjom.

Tablica 12b

„Temeljno je ljudsko pravo život bez diskriminacije.“	N	%
U potpunosti se ne slažem	12	13,95
Ne slažem se	5	5,81
Niti se slažem, niti ne slažem	5	5,81
Slažem se	15	17,44
U potpunosti se slažem	49	56,97
Ukupno	86	100

Tablica 12.b prikazuje kako se najveći broj ispitanika njih 49(56,97%) u potpunosti slaže s tvrdnjom.

Tablica 12c

„Socijalizacija nije moguća, jer su diskriminirane skupine gurnute na margine društva.“	N	%
U potpunosti se ne slažem	10	11,63
Ne slažem se	20	23,25
Niti se slažem, niti ne slažem	26	30,23

Slažem se	15	17,44
U potpunosti se slažem	15	17,44
Ukupno	86	100

Tablica 12.c prikazuje kako je podjednak broj ispitanika označio svaki stupanj slaganja.

Tablica 12d

„Stanovništvo Rh ne poznaje jezik, tradiciju, povijest i druge karakteristike Roma“	N	%
U potpunosti se ne slažem	20	23,25
Ne slažem se	8	9,30
Niti se slažem, niti ne slažem	17	17,77
Slažem se	26	30,23
U potpunosti se slažem	15	17,44
Ukupno	86	100

Tablica 12.d Donosi nam podatak kako se najveći broj ispitanika slaže s tvrdnjom njih 26(30,23%) dok se najmanji broj ispitanika 8(9,30%) ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Tablica 13 Koristite li izraze poput: „naši“, „vaši“, „njihovi“, "Cigani"?

Terminologija	N	%
Ne	51	59,3
Da	35	40,7
Ukupno	86	100

Tablica 13. predočava nam kako 51(59,3%) ispitanika ne koristi navedene izraze dok njih 35(40,7%) navodi kako koristi navedene izraze.

Tablica 14 Smatrate li da Romi slijede isti uzorak ponašanja kao i njihovi roditelji? Odnosno, oponašaju li svoje roditelje?

Uzorak ponašanja	N	%
Da	78	90,7
Ne	8	9,3
Ukupno	86	100

Tablica 14. jasno nam prikazuje kako 78(90.7%) ispitanika smatra da Romi oponašaju svoje roditelje.

6.4. Rasprava

Završetkom provedenog anketnog istraživanja i analize dobivenih rezultata možemo iznijeti nekoliko valjanih zaključaka: anketu je ispunilo 86 ispitanika, najviše ženskog spola 70(81,4%) dok su u manjini muškarci 16(18,6%), anketi je pristupilo najviše ispitanika iz dobne skupine 19-25(41,9%), a druga dobna skupina po zastupljenosti su starosti 41-50(15,1%) dok su najmanje zastupljeni ispitanici starosti 0-18(8,1%).

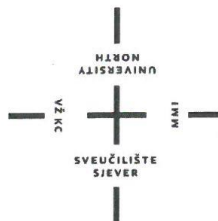
Smatram kako je razlog takvih rezultata upravo taj što je istraživanje provedeno putem društvenih mreža, a moji prijatelji pripadaju starosnoj skupini do 25 godina te su uglavnom ženskog spola što je ujedno i nedostatak ovog istraživanja.

Jedno od pitanja koje ima najinteresantnije odgovore zasigurno je bilo izloženost Roma diskriminaciji gdje su ispitanici bili dosta podijeljeni na one koji smatraju, ne smatraju i dvoume se.

Zanimljivo je istaknuti kako najveći broj ispitanika, 45(52,3%), smatra kako bi Romi trebali završiti srednju stručnu spremu što se može protumačiti kao oblik diskriminacije jer prema literaturi svaki čovjek ima potpuno pravo na slobodan izbor obrazovanja budući da se osoba ne vrednuje zbog stupnja obrazovanja, već na temelju osobnosti i kvaliteta. Važno je napomenuti kako svaka osoba ima jedinstven pogled na osobnost i kvalitetu i zato se uvijek trebaju sagledati pozitivne osobine svake osobe. Zanimljivo je istaknuti kako veći broj ispitanika ne koristi izraze poput: „naši“, „vaši“, „njihovi“ i „Cigani“, čak njih 51(59,3%). Korištenje takvih ili sličnih izraza pokazatelj je diskriminacije jer se ljude ne treba dijeliti. U provedenoj anketi ispitanici su potvrdili kako ne koriste takve izraze što je jasan pokazatelj kako 59,3% ispitanika ne diskriminira Rome. Iako se radi o većem postotku, smatram kako bi postotak trebao biti znatno veći kako bi se upotreba takvih i sličnih izraza smanjila. Zanimljiv je podatak kako su ispitanici za odgovor ovog pitanja: Smatrate li da Romi slijede isti uzorak ponašanja kao i njihovi roditelji? Odnosno oponašaju li svoje roditelje? čak 78(90,7%) naveli da Romi slijede ponašanje svojih roditelja. Taj se podatak značajno podudara s literaturom koja je odabrana kao izvor ovog završnog rada. „Dijete se malo-pomalo odgaja za toleranciju“(Eco, 2020:22). Anketa je prikazala podvojena mišljenja ispitanika, no iz rezultata može se iščitati kako se Romi diskriminiraju u RH-a.

7. Zaključak

Romi su dakako jedna od najviše diskriminiranih manjina u RH-a, najbrojniji su, a najmanje ih se zapošljava. Biti Rom zahtjevno je u svim segmentima, pogotovo kada spomenemo rasnu nejednakost. „Stalno i uvijek ponavlja se činjenica da su Cigani „drugačiji“ i mišljenje koje se provlači ispod toga je da su oni neobični ljudi. Poduzima se sve i sva treba li se dokazati da su barbari. Sudeći prema većini suvremenih mišljenja, možda ih se i neopravdano progonilo i ugnjetavalo, no to ne umanjuje činjenicu da je njihovo ponašanje devijantno i da nema jasne svrhe, pogotovo u modernom društvu“ (Tong, 2004:281). Današnje je društvo iznimno kritički nastrojeno te usmjereno na one koji su drugačiji. Biti drugačiji svačiji je strah jer se svi pokušavamo uklopiti u neke standardne gabarite koji nas često izvode iz zone ugone. Prema ovom završnom radu možemo zaključiti kako je biti dio romske manjine iznimno izazovno. Izazovi za romsku manjinu na svakom su koraku, od obrazovanja do zaposlenja. Izazove pronalazimo i u nošenju s diskriminacijom, socijalizacijom te problemom nezaposlenosti. Kroz analizu sadržaja pokušala sam utvrditi percepciju ispitanika prema rasnoj diskriminaciji Roma i socijalizaciji. Osim analize sadržaja, istražila sam i pogrešnu terminologiju koja se koristi u svakodnevnom govoru te mišljenje ispitanika o obrazovanju Roma, njihovo viđenje romske kulture, problema ranih brakova, sentiment te mišljenje o nasljeđivanju obrasca ponašanja od roditelja. Zanimljiv je podatak kako čak 72,1% ispitanika smatra kako je obrazovanje jako važno za socijalizaciju Roma. Prilikom označavanja stupnja školovanja za koji smatraju da bi Romi trebali završiti čak njih 52,3% smatra da bi Romi trebali završiti srednju stručnu spremu, što možemo protumačiti kao jasan pokazatelj diskriminacije. Ako je obrazovanje za ispitanike važno pri socijalizaciji Roma zašto onda nisu označili da Romi trebaju završiti visoku stručnu spremu. Jedino logično objašnjenje bi bilo da su ispitanici diskriminirali Rome. Anketa je potvrdila moje hipoteze koje sam postavila na početku istraživanja o diskriminaciji Roma na području RH.

Sveučilište Sjever

IZJAVA O AUTORSTVU I SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Kasandra Javor (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica završnog rada pod naslovom Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Studentica:

(Kasandra Javor)

Kasandra Javor
(Kasandra Javor)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Kasandra Javor (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom završnog rada pod naslovom Problem rasne nejednakosti - socijalizacija Roma u romskom naselju u Dardi čiji sam autor.

Studentica:

(Kasandra Javor)

Javor
(Kasandra Javor)

8. Literatura

Knjige:

- [1] M. Ajduković i N. Pečnik: Nenasilno rješavanje sukoba, 1993.
- [2] U. Eco: Migracije i netolerancija, 2020.
- [3] I. Fonseca: Sahranite me uspravno, Cigani i njihov put, 1985.
- [4] D. Gomien: Europska konvencija o ljudskim pravima, 2007.
- [5] P. Salovey i D. J. Sluyter: Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija, pedagoške implikacije, 1997.
- [6] D. Tong: Romi, Interdisciplinarni prikaz, 1998.
- [7] D. Vojak, B. Papo, A. Tahiri: Stradanje Roma u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941.-1945., 2015.

Doktorski, magistarski i diplomski radovi:

- [1] Horvat, Mario, 2020. Prepreke u obrazovanju učenika Roma i mogućnosti njihova otklanjanja iz perspektive romskih učenika osnovnih škola, Diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 101. str.
- [2] Karaman, Lana, 2018. Uzroci i posljedice diskriminacije Roma, Magistarski rad, Univerzitet u Sarajevu fakultet političkih nauka, Sarajevo, 103 str.
- [3] Racz, Rončević, Milošević, 2022. Prevalencija različitih oblika nasilja nad Romkinjama u romskim obiteljima u izoliranim romskim naseljima na području Međimurske županije, Znanstveni članak, Zdravstveno veleučilište, Zagreb, 24 str.

Internet izvori:

- [1] Raboteg-Šarić, Z. (1997). Uz temu - Socijalizacija djece i mladeži. Društvena istraživanja, 6 (4-5 (30-31)), 423-425. <https://hrcak.srce.hr/clanak/50168> (pristupljeno 14. kolovoza 2023.)
- [2] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53315> (pristupljeno 04.09.2023.)
- [3] <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/obilježja-roma-u-rh/385> (pristupljeno 06.09.2023.)
- [4] <https://phralipen.hr/2020/08/15/tijesna-veza-rasne-i-rodne-neravnopravnosti/> (pristupljeno 02.09.2023.)
- [5] https://commission.europa.eu/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en (pristupljeno 07.09.2023.)
- [6] <https://ljudskaprava.gov.hr/nacionalne-manjine/izrada-nacionalnog-plana-za-ukljucivanje-roma-2021-2027-i-pratecih-akcijskih-planova/973> (pristupljeno 07.09.2023.)
- [7] <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20200918STO87401/s-kakvom-se-diskriminacijom-suocavaju-romi-i-kako-na-to-reagira-eu> (pristupljeno 06.09.2023.)
- [8] https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_hr.pdf (pristupljeno 06.09.2023.)
- [9] <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/18151.pdf> (pristupljeno 07.09.2023.)
- [10] <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15411> (pristupljeno 07.09.2023.)

- [11] <http://darda.hr/program-integrirane-fizicke-gospodarske-i-socijalne-regeneracije-malih-gradova-na-ratom-pogodenim-podrucjima/> (pristupljeno 15.08.2023.)
- [12] <http://darda.hr/program-integrirane-fizicke-gospodarske-i-socijalne-regeneracije-malih-gradova-na-ratom-pogodenim-podrucjima/> (pristupljeno 15.08.2023.)
- [13] <https://commission.europa.eu/system/files/2022-09/ds0121144hrn.pdf>(pristupljeno 10.09.2023.)

9. Prilozi

9.1. Anketna pitanja

Anketna pitanja glase:

- a) Spol?
- b) Dob?
- c) Jeste li upoznati s pojmom rasne/klasne nejednakosti?
- d) Smatrate li da su Romi izloženi diskriminaciji? Nakon odgovora da/ne navedite kratko pojašnjenje zašto smatrate da su izloženi diskriminaciji ili da nisu.
- e) Smatrate li da Romkinje doživljavaju veću socijalnu isključenost od romskih muškaraca? Nakon odgovora da/ne navedite kratko pojašnjenje zašto smatrate da doživljavaju ili ne doživljavaju veću socijalnu isključenost.
- f) U kojoj mjeri smatrate da je obrazovanje važno za socijalizaciju Roma?
- g) Koji stupanj školovanja smatrate da bi Romi trebali završiti?
- h) Koje čimbenike bi naveli kao razlog ranih brakova?
- i) Kakav sentiment vežete uz romsku manjinu?
- j) Koji uzorak ponašanja vežete uz romsku manjinu?
- k) Smatrate li da se diskriminacijom krše ljudska prava?
- l) U navedenim tezama označite stupanj slaganja koji se odnosi na Vas. Najmanja stopa slaganja jest u potpunosti se ne slažem, a u potpunosti se slažem najveća.
U kojoj mjeri se slažete s tvrdnjom:
  1. „Diskriminirane skupine same su krive za svoj nepovoljan položaj u društvu.“
  2. „Temeljno je ljudsko pravo život bez diskriminacije.“
  3. „Socijalizacija nije moguća jer su diskriminirane skupine gurnute na margine društva.“
  4. „Stanovništvo RH-a ne poznaje jezik, tradiciju, povijest i druge karakteristike Roma.“
- m) Koristite li izraze poput: „naši“, „vaši“, „njihovi“, "Cigani"?
- n) Smatrate li da Romi slijede isti uzorak ponašanja kao i njihovi roditelji, odnosno oponašaju li svoje roditelje?